

EDITORIAL

Letošním číslem Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity v řadě pedagogické (U12) navazujeme na akce spojené s 10. výročím otevření studijního oboru Sociální pedagogika a poradenství na našem pracovišti, a proto jsme jako zastřešující téma sborníku zvolili jedno z významných témat sociální pedagogiky – rozmanitost výchovy.

Výchova, pro kterou je typické vzájemné působení mezi lidmi za určitým cílem, nabývá v každodennosti našeho života nejrůznějších podob. Mluvíme o vzdělávání, učení, péči, výcviku, vedení, socializaci či resocializaci a přitom máme za to, že uvedené aktivity povedou ke zlepšení současného stavu. Co však lze považovat za zlepšení a které z uvedených procesů vedou ke zlepšení? Zvykli jsme si, že kritéria výchovného působení nastavují ti, kteří vychovávají, ale současně i ti, kteří jsou vychováni. Tyto dva pohledy se většinou staví do protikladu a hledá se, co mají společného, nebo naopak, v čem jsou rozdílné. Vytváříme tedy určité skupiny aktérů výchovy, jejichž společným znakem je jejich vzájemná podobnost a současně odlišnost od druhých.

Kde však vzniká vědomí podobnosti či rozdílnosti? To vychází z vědomí naší identity (Já). V případě, že chápeme naši identitu jako samostatnou integrovanou entitu, pak naše Já stojí vedle Jiných a vzájemné setkávání Já s Jinými s sebou přináší uvědomování si jinakosti. Předpokladem rozpoznání jinakosti je alespoň částečné poznání svého Já a rozpoznání toho, v čem je identické a v čem je jiné od Jiného.¹ Jen málokdo však pochybuje o tom, že by Já bylo natolik samostatné, že by mohlo vzniknout bez druhých. Právě interakce mezi Já a Jiným, jež je základním mechanismem výchovy a jejímž prostřednictvím se utváří vlastní identita Já, je předpokladem pro posuzování odlišnosti či podobnosti s druhými.²

Poznání jinakosti má i své důsledky. Jak uvádí Kohout (2004), existují čtyři možné přístupy k poznání odlišnosti: vyhýbání se, likvidace, tolerance a preference. První tři přístupy pracují s poznáním jinakosti jako s určitým problémem. Vyhýbání se jinakosti je vlastně únikem před ní. Likvidace jinakosti směřuje

¹ KOHOUT, J. Předpoklady hledání společného světa a synergické spolupráce. In PEŠKOVÁ, J. PRŮCHA, M., VAŇKOVÁ, I. (ed.) *Hledání souřadnic společného světa*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 17–31. ISBN 80–86432–91–2.

² FAY, B. *Současná filosofie sociálních věd. Multikulturní přístup*. Praha: SLON, 2002. 324 s. ISBN 80–86429–10–5.

k násilné unifikaci. Tolerance odlišnost uznává, ale odlišné stojí více či méně vedle sebe bez vzájemných kontaktů. Preference je jediným přístupem, který odlišnost oceňuje. V rámci tohoto přístupu je jinakost vnímána jako to, co každému Já přináší tvůrčí podněty k jeho růstu a rozvoji. I když rádi tvrdíme, že každé Já je odlišné od Jiného, právě díky vzájemné interakci při utváření vlastní identity obsahuje každé Já Jiného jako svou součást. Tento předpoklad nám dává šanci usilovat o výchovu v duchu preference odlišnosti.

V našem sborníku se věnujeme tématu rozmanitosti ve dvou rovinách: rozmanitosti prostředí výchovy a rozmanitosti výchovy v průběhu lidského života. Nejdříve věnujeme pozornost vybraným prostředím výchovy, jejichž společným znakem je vytváření příznivých podmínek pro kvalitní a důstojný život každého z nás. Je známo, že sociální prostředí má díky svému diskurzu moc utvářet a ovlivňovat jednání lidí. Co znamená ono utváření a ovlivňování? Sociální prostředí se skládá z jednajících lidí, kteří utvářejí své prostředí, a budují si svou kolektivní identitu, která zpětně ovlivňuje (nikoli determinuje) jednotlivce tím, že jim umožňuje dělat, co považují za žádoucí, usnadňuje výběr omezením alternativ, zprostředkovává kontakt s Jinými, zabraňuje nežádoucímu apod.³

Z možných prostředí výchovy jsme se zaměřili na ta, která jsou v pedagogice zkoumána spíše sporadicky: málotřídní škola, výchovný ústav, podnik, základní škola v zahraničí. Kateřina Trnková ve svém příspěvku představuje málotřídní školy a zaměřuje se na otázku, jaký postoj k tomuto specifickému vzdělávacímu prostředí zaujímají aktéři vzdělávací politiky. To, co ze sociálního prostředí ovlivňuje chování jednotlivců, se typicky v pedagogice zkoumá jako otázka sociálního klimatu nebo kultury určité instituce. Julius Sekera se ve svém příspěvku zabývá klimatem mezi pedagogickými pracovníky výchovného ústavu, které významně ovlivňuje výchovné působení celého zařízení. Příspěvkem Zuzany Šimberové se přesuneme do podnikového prostředí a autorka nám ozřejmí vztahy mezi organizačním klimatem a kulturou podniku jako dvou vzájemně se ovlivňujících faktorů, které působí na postoje ke vzdělávání a učení se zaměstnanců a na jejich účast na vzdělávacích aktivitách. Příspěvek Andreji Trtnik Herlec a Ingrid Klemenčič nás zavede do reality slovinského školství. Autorky nejenže reflektují vývoj slovinského školství, ale současně nastiňují roli sociálních pedagogů na základních školách.

Rozmanitost výchovy v průběhu lidského života reprezentují tři příspěvky a v každém z nich výchova nabývá jiné podoby (jedná se o péči, vzdělávání a rozvíjení mezilidských vztahů). Každý z příspěvků se věnuje jiné věkové skupině a dohromady reprezentují rozmanitost výchovy v průběhu celého života. Tuto část sborníku představují texty Dany Knotové, Kláry Šedřové a Beáty Balogové. V příspěvku Dany Knotové se lze dočíst o mimoškolní péči o děti v jednotlivých evropských zemích. Klára Šedřová ve svém textu řeší otázku, jaké postoje zaujímají dospělí – rodiče – k rodičovskému vzdělávání a jaké mají

³ FAY, B. *Současná filosofie sociálních věd. Multikulturní přístup*. Praha: SLON, 2002, s. 86. ISBN 80-86429-10-5.

představy o takovém vzdělávání. Beáta Balogová se nejdříve zabývá otázkou, jestli se cítí onkologicky nemocní senioři osamělí, a poté přináší odpověď na otázku „co s tím“.

I následující část sborníku s názvem „*Další sdělení*“ je spjata s rozmanitostí aktérů výchovy. Najdeme zde práce našich tří doktorských studentek, které se snažily za pomoci kvalitativního výzkumu proniknout do tajů rozmanitosti identity aktérů výchovy. Karla Brücknerová zkoumá individuální koncept estetické výchovy jedné paní učitelky. Kateřina Korcová se zaměřila na to, jak vidí a zvládá svou roli učitelka v alternativní (Montessori) škole. Daniela Sršníková, která obrátila svou pozornost ke studentům, se snaží odpovědět na to, jak studenti gymnázia vnímají hodnocení písemného projevu. Všechny tři příspěvky mají společně i to, že jsou výstupem z kurzu kvalitativního výzkumu v pedagogických vědách, o kterém se můžete dočíst v příspěvku Romana Švaříčka a Kláry Šedové v rubrice „*Z další činnosti Ústavu pedagogických věd FF MU*“.

Nedílnou součástí našeho sborníku jsou „*Studentské práce*“. Již na první pohled je patrné, že rozmanitost prostředí výchovy se projevuje i v nich. V příspěvku Magdaleny Dvořákové se opět vracíme do školního prostředí (tentokrát do prostředí školní třídy). Tomáš Ergens se zaměřil na vliv rodinného prostředí na vzestupnou mezigenerační vzdělanostní mobilitu a Jan Nehyba svým příspěvkem o proměnách skautského výchovného systému přiblížil specifika prostředí, kde mnozí trávili nebo tráví svůj volný čas. Poněkud odtažitěji může působit příspěvek Hany Zukalové, ale existence informační společnosti, jejímž teoriím a konceptům se autorka věnuje, vyvolává celou řadu otázek sociálního charakteru.

Jak už bývá tradicí, v našem sborníku představujeme i některé další aktivity členů Ústavu pedagogických věd. V letošním čísle se v příspěvcích Milana Pola, Petra Novotného a Uzokboye Begimkulova můžeme dočíst o výsledcích mezinárodní rozvojové spolupráce při inovaci systému vzdělávání učitelů v Uzbekistánu. Další tři příspěvky popisují přínosy tří projektů podporovaných Evropským sociálním fondem a rozpočtem ČR ve vztahu k výuce. Lucie Chaloupková a Lenka Hloušková se zaměřují na to, čím projekt s názvem „Zkvalitnění vzdělávání a odborné přípravy studentů psychologie a sociální pedagogiky“ přispěl ke zkvalitnění výuky v rámci studijního oboru Sociální pedagogika a poradenství. Roman Švaříček a Klára Šedová popisují zkušenosti s realizací konstruktivisticky koncipovaného kurzu metodologie kvalitativního výzkumu, který se realizoval v rámci projektu s názvem „Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: posílení profesních kompetencí absolventů“. Příspěvek Petra Novotného a Dany Knotové přináší zprávu o inovovaném kurikulu osobnostního rozvoje, které představuje jeden z výsledků Akademického centra osobnostního rozvoje. Neméně zajímavou aktivitou, která proběhla v roce 2007 poprvé, byla studentská soutěž o cenu G. A. Lindnera, o které napsala krátkou zprávu Klára Šedová. Posledním textem v našem sborníku bychom chtěli připomenout významné životní jubileum naší dlouholeté kolegyně Zdenky Veselé a popřát jí do dalších let všechno nejlepší.

Doufáme, že i letošní číslo našeho sborníku si najde své čtenáře a bude inspirací k rozvoji oboru sociální pedagogiky i skromným příspěvkem k diskusi v rámci Evropského roku rovných příležitostí pro všechny.

Za redakční radu Lenka Hloušková